

Hatay Büyükşehir Yapılanma Sonrasında Çevre Sorunlarına Yaklaşım ve Çevre Düzenlemeleri

Şafak KAYPAK*

Vedat YILMAZ**

Öz

20. yüzyıl sonrasında, sanayileşmenin artması ve nüfusun kent merkezlerinde yoğunlaşması neticesinde, çevre ve hava kirliliği sorunları giderek artmıştır. Günümüzde de, çevreye yönelik sorunların halen ülkemiz genelinde devam ettiği ve kalıcı çözümler bulunamadığı aşikârdır. Çevre sorunlarının çözümünde sorunun doğru saptanması önemlidir. Yaşanılan alanları insan yaşamına uygun yaşanabilir temiz bir çevre haline getirmek, çevre sorunlarına yönelik çözümler üretme noktasında, yerel yönetimlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Hatay'da çevre sorunları giderek artmıştır. Çalışmamızda, 6360 sayılı yasa ve bu yasa ile büyükşehir statüsü kazanan Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin çevre sorunlarına yaklaşımı, çevre ve hava kirliliğine yönelik yürütülen faaliyetleri; literatür tarama, gözlem ve büyükşehir belediye yetkilileriyle yapılan görüşmeler sonrasında irdelenip önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *6360 Sayılı Yasa, Hatay Büyükşehir Belediyesi, Çevre Sorunu, Çevre Düzeni.*

Approach to Environmental Problems and Environmental Regulations After the Restructuring in Hatay Metropolitan Municipality

Abstract

After the 20st century, environmental and air pollution increased gradually depending upon increasing of industrialization and accumulation of the population in the city centers. Nowadays it is clear that problems directed to environment continue in our country and no permanent solution has been founded yet. The correct detection of the problem is important in the solution of environmental problems. There are important duties and responsibilities to be done by the local administrations as in the turn point of producing solutions for the environmental problems and making the living places into suitable for human life livable clean environment. In our study, proposals were being made about its approach to the environmental problems, the continuing activities for environment and air pollution, observation and literature searching after interview with the authorities of Hatay Metropolitan Municipality that gained Metropolitan Municipality status with law numbered 6360.

Key Words: *Law no 6360, Hatay Metropolitan Municipality, Environmental Problem, Environmental Organization.*

* Doç.Dr., MKÜ, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, skaypak@gmail.com

** Öğr. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Adilcevaz MYO, vedatyilmaz1977@gmail.com

GİRİŞ

Geçmişten günümüze içerisinde bulundurduğu özel kozmopolit dokusunu son döneme kadar taşıyabilmiş bir sınır ilimiz olan Hatay, yıllar içerisinde farklı kültürleri tek potada eritip ortak miras zenginliğine dönüştürmüştür. Dinler, mezhepler, ırklar mozaiklidir. Çokkültürlü yapısı ile barış ve hoşgörü diyarı diye bilinir. Hatay ili, 6360 sayılı yeni Büyükşehir Belediye Yasası ile büyükşehir belediyesi olarak halka hizmet vermeye başlamış ve ilgili yasa gereğince hizmet alanı da il mülki sınırları olmak üzere genişlemiştir. Daha önceleri il özel idaresinin üstlendiği belediye sınırları dışında kalan alandaki çevre düzenlemelerini yapma görevinin, il sınırlarına genişleyen büyükşehir belediyesine verilmesi ile sorumlulukları ve yetkileri artmıştır. İnsan yaşamını doğrudan etkileyen çevre ve hava kirliliği sorunu, hızlı kentleşmeye bağlı olarak sanayileşme, nüfus artışı ve teknolojinin gelişimi gibi nedenlerle doğal durumu bozarak negatif yönlü yol almaktadır. Bu bozulma, hava, su ve toprak kirlenmesi olarak sınıflansa da ekolojik dengenin bir parçasındaki bozulma bütün sistemin yapısını olumsuz yönde etkileyebildiğinden, kolaylıkla birbirine dönüşebilmekte, sorunlaşmaktadır. Sorumluluk alanı ve yetkileri genişleyen büyükşehir belediye yönetiminin, çevre sorunlarını önlemeye ve yerel halkı yaşanabilir temiz bir çevrede yaşatmaya yönelik düzenlemeler yapması elzem bir durum olmuştur.

İç-dış göç ve mülteci göçü alması nedeniyle görülen nüfus artışı, altyapı yetersizliği, kentte bulunan motorlu taşıtların çokluğu ve trafik, İskenderun ilçesinde sanayi fabrikaların yoğunluğu, Akdeniz kıyısında bulunması nedeni ile gemilerin bıraktığı atıklar, Hatay ilinde görülen başlıca çevre ve hava kirliliğine neden olan unsurlardır. Büyükşehir olur olmaz birçok sorunla birden karşılaşan Hatay Büyükşehir Belediyesinin, yaşanan çevre ve hava kirliliği sorunlarını gidermek üzere Çevre Daire Başkanlığı bünyesinde ilgili birimlerini oluşturarak sorunları gidermeye yönelik çalışmalar yaptığı görülmüştür. Bu çalışmalar arasında; il genelinde kıyıların, limanların ve deniz yüzeylerindeki atıkların toplanması ve plaj temizliklerinin yapılması, hafriyat, inşaat ve yıkıntı atıklarına yönelik yapılmış olan kaçak dökümlerin kaldırılarak döküm sahasının boşaltılması ve gerekli yerlere uyarıcı levhaların bırakılması, Mustafa Kemal Üniversitesi merkez laboratuvarında büyükşehir belediyesinin çevre, su ve gıda analizlerinin yapılması gibi faaliyetler yer almaktadır. Bu bağlamda, insanların çevre ve hava kirliliğine maruz kalmamaları, doğal kaynakların kullanımının dengeli bir şekilde sağlanabilmesi, gelecek nesillere temiz bir çevre bırakılabilmesi için, merkezi yönetim, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının sorunun üzerine düşmeleri ve çözüme yönelik işbirliğinde bulunmaları kaçınılmazdır.

Ancak, tam anlamı ile çevre sorunlarına yönelik istikrarlı çözümler bulunamadığı, Türkiye'nin birçok ilinde olduğu gibi, Hatay ilinde de çevre ve hava kirliliği sorununun artmaya devam ettiği ve önünün alınmadığı saptanmıştır. Hatay büyükşehir belediyesi, kirliliği önlemeye yönelik faaliyetler yapmaktadır. Ancak, çevre bilinci ve temizlik kültürü eksikliğine bağlı olarak, bir

yandan düzeltim yapılırken, diğer yandan da bozulmaktadır. Bu bağlamda, çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk önce çevrenin önemi ve kirliliği; ikinci bölümde büyükşehir yönetim tarihçesi ve gelişimi tanıtılmaktadır. Üçüncü bölümde, Hatay Büyükşehir belediyesinin çevreye bakışı ve çevre faaliyetlerine değinilmektedir. Son bölüm, sonuç ve değerlendirmeyi içermektedir.

ÇEVRENİN ÖNEMİ VE SORUNLAŞMASI; ÇEVRE KİRLİLİĞİ

Çevre; dünya üzerindeki tüm canlıları çevreleyen, canlı/cansız varlıklar, olaylar ve faaliyetler bütünüdür (İsbir, 1997: 141). Yeryüzündeki insanların, biyolojik, ekonomik ve sosyal bakımdan yaşamlarını sürdürdüğü çevrenin insan sağlığı açısından önemi tartışmasızdır. *Çevre kirliliği*, yaşanılan çevrenin kirlenmesini ifade eder. Çevre doğal yollarla da kirlenebilir. Ama kirlilik asıl olarak insanlar tarafından yapay yollarla üretilmektedir. Kirlilik, insanların üretim ve tüketim faaliyetleri esnasında ortaya çıkmaktadır. Kirliliğin doğal kaynaklara etki ederek doğanın dengesini bozması önemli bir sorundur. Kirliliğin her alana yayılması da bir diğer güncel sorun oluşturur. Hava, su, toprak ve besin kaynaklarının kirlenmesi, ulaşım, gürültü, görüntü, koku kirliliği gibi kirlilikler günlük hayatımızda her an karşılaştığımız sorunlardır. *Çevre sorunları*, türlü insan faaliyetleri nedeni ile her türlü çevresel değerin zarar görmesini anlatır (Kaypak, 2013: 19). Günümüzde, çevre sorunlu ve sorun üretir hale gelmiştir. Çevreyi insan kirlettiği gibi, bu kirlilikten en çok etkilenen canlıların başında da yine insanın kendisi gelmektedir. Çevreyi kirleten kirletici maddelerin insan sağlığına etkisinin ölçülmesi kolay bir süreç değildir. Birçok kirletici madde, değişik oranlarda karışımları ile zehirleyici olurlar ve insan sağlığını olumsuz yönde etkilerler. Çevre kirliliğine neden olan kirleticiler çok çeşitlidir; bunlar atmosferde gaz halinde (kükürt dioksit, azot oksitler vb.) veya tanecik halinde bulunabilirler (duman tanecikleri, kurşun aerosolü gibi). Pestisitler (haşarat öldürücüler) ve radyoaktif izotoplar hem atmosfere hem de sulara yayılabilir; temizlik maddeleri, organik kimyasal maddeler ve fosfatlar şeklinde sulara bulunabilecekleri gibi, katı atıkları, akarsuları, gölleri kirletebilirler (Özer, 1995: 11-18).

İlk insanlar, zamanlarının tamamını, hayatta kalabilmek için besin aramak ve barınak temini için harcamışlardır. Çiftçilik ve avcılığın geliştiği zamanlarda insanoğlu zamanının bir bölümünü temel ihtiyaçlar, bir bölümünü de uzmanlaşmaya ayırmıştır. Böylece ilk meslek grupları ortaya çıkmaya başlamıştır. Farklı mesleklerin ortaya çıkması ile insanların yaşam düzeyleri artmıştır. Yaşanan bu gelişmeler, çevre kirlenmesi açısından iki önemli sonuç doğurmuştur; birincisi nüfusun artması, ikincisi ise kişi başına tüketilen maddelerin çoğalmasındır (Karpuzcu, 2012: 33). Dünyada nüfusun artması ile beraber, insanların besin, enerji ve su ihtiyaçları ve tüketimleri de artmıştır. Bu tür ihtiyaçların karşılanması yönünde gerekli sanayi maddelerinin üretimi de artışı takip etmiştir. Dünyadaki tüketim ve üretimde yaşanan ve süreklilik gösteren bu

artışlar, ‘doğanın taşıma kapasitesi’nin üstüne çıkarak hava, su ve toprak kirliliğine neden olmuştur (Kaypak, 2013: 22). 20. yüzyılın başlarında, hava ve toprak kirliliği sorununun farkında olmayan, kirlenmiş akarsuları çok az masrafla temizleyerek içme suyu ihtiyacını gideren insanlık; her alanda en iyiye ulaşmak için tüm gayretini sarf ederken, insanların ve diğer tüm canlıların devamını sağlayacak yaşam şartlarını olumsuzlaştırdıklarının farkına ancak 1950 yılları sonrasında varmıştır. Günümüzün uygarlıklarının, bir nükleer savaş ile değil de, insanlığın kendi atık/artıkların yarattığı sorunlarla varlıklarının son bulacağını dile getiren çevre bilimcileri 20. yüzyılın en önemli sorunu olan çevre kirliliği konusunun önemine açıkça vurgu yapmışlardır (Özer, 1995: 11). İnsanların üretim ve tüketimindeki aşırılığın, kaynakların sonu gelene kadar son bulmayacağı görülmektedir. Fakat bunun kabul edilmesi de mümkün değildir. Bir çare olarak üretim ve tüketimdeki alışkanlıkların değiştirilmesi teklif edilebilir. Bugüne kadar, doğal kaynakların kullanılmasına dair bir limit belirlenmemiştir ve doğal kaynak tüketiminden dolayı da hiçbir şey ödenmemektedir (Karpuzcu, 2012: 34).

Dünyanın gelişmiş ülkeleri, çevre kirliliği sorunu konusuna, açlık ve yoksulluk gibi sorunları olan ülkelere göre daha çok eğilmekte ve daha duyarlı davranmaktadırlar. Ancak, pestisitlerin ve suni gübrelerin istenmeyen etkilerinin; yiyecek madde yetersizliği ve yetersiz beslenme sorunu yaşayan ülkeleri çok daha az ilgilendirir olsa da; yoksul ülkelerde böceklerin taşıdığı hastalıklar nedeniyle ölenlerin sayısının, halk sağlığı örgütlenmesinin güçlü, içme ve sulama suyu şebekelerinin sağlık şartlarına uygun ve zirai ürün fazlası olan ülkelere göre çok daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, çevre kirliliği sorunu sadece gelişmiş ülkelerin değil, gelişmekte olan ülkelerin de sorunudur. Bu konu, ilk defa 1972’de Birleşmiş Milletler tarafından ele alınarak bütün ülkelerin çevre sorunları ve nüfus artışı konusuna yönelmeleri talep edilmiştir (Özer, 1995: 12). Ayrıca, azgelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir bir gelişme sağlanabilmesi için sürdürülebilir bir çevre politikası uygulanmalıdır. Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunarak sürekliliğinin sağlanmasını ifade eder. Kaynakları tüketirken, bırakılan kirleticilerin oranının, doğal kaynakların kendini yenileme ve bu kirleticileri işleme tabi tutma hızını aşmamasına dikkat edilmelidir. Kaynak rezervini tüketmemek gerekir. Doğal kaynakların kontrolsüz şekilde tüketildiği, su, hava ve toprak kirliliğinin yaşandığı bir yerde, çevrenin sürdürülebilir ve dengeli bir şekilde gelişmesi mümkün değildir (Demir ve Çevirgen, 2006: 134). Çevresel dengesizlik, kirlenme ve çeşitli sorunlara neden olan etkenlerin başında, sanayileşme, nüfus artışı ve hızlı kentleşme gelmektedir. Bunda turizmin etkisi yok mudur? Diye sorulabilir. Doğal çevrenin korunması ile turizm gelişir ve turizmin gelişmesi de doğal çevreyi olumsuz etkileyebilir. Ancak, ekonomik iyileşme ve gelişme açısından değerlendirildiğinde, diğer çevreye zarar veren unsurlara göre turizm daha az etkiye sahiptir.

Çevre kirliliğinin oluşmasına öncülük eden etken sanayileşmedir. Çünkü insanoğlu, ilk olarak Sanayi Devrimi ile doğaya hâkim olmaya ve dönüştürmeye

başlamıştır (Görmez, 2003: 21). Günümüzde, özellikle ekonomik yönden sorun yaşayan azgelişmiş ülkelerde, sanayinin hızlı gelişimi kalkınma bakımından önemli bir model olarak benimsenmiş ve desteklenmiştir. Bu itibarla, ülkeye ait tüm kaynaklar sınırsız ve kontrolsüz bir şekilde sanayileşme adına sarf edilmiş ve kontrolsüz bir büyüme ile karşı karşıya gelinmiştir. Ayrıca, bu ülkeler, sanayi alanındaki yatırımlarında kullanmak üzere gelişmiş ülkelerden eski teknolojileri alma eğilimindedirler. Bunun sebebi, hem gelişmiş ülkelerin stratejik bir yaklaşımla yeni teknolojilerini vermek istememeleri, hem de yeni teknolojik sistemlerin maliyetlerinin çok yüksek oluşudur. Eski teknolojiler ise, gelişmiş ülkelerin gelişim sürecinde yaşadıkları çevresel sorunların aynen gelişmekte olan ülkelere de yaşanması sonucuna neden olmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2006: 31). Sanayileşmenin ülkelere ekonomik anlamdaki katkıları tartışmasızdır, ancak sanayileşme alanında gelişmeler sağlanırken çevre unsuru göz ardı edilmemelidir.

Evrensel olarak dünyaya bakarsak; ister gelişmiş, isterse gelişmekte olsun her ülkede nüfus artışı sonucu çevre sorunlarının artarak yaşandığı aşikârdır (Özer, 1995: 25). Sadece aralarındaki fark, azgelişmiş ülkelerdeki nüfus artış hızı gelişmiş ülkelere göre daha fazladır. Nüfusun hızla artması; gelir dağılımındaki eşitsizlik, sosyal adaletsizlik, sağlık ve eğitim hizmetlerinde belirli eksiklikler ve yoksulluğa neden olmaktadır. Yoksul olan ülkelerde insanların doğal kaynakların korunması hususunda gerekli hassasiyeti göstermelerinin beklenmesi oldukça zordur. Ancak gerçek olan; yoksulluk sebebi ile tek kaynak olarak tüketilen doğal kaynakların kontrolsüz tüketiminin yine yoksulluğun daha da artmasına neden olduğunun farkına varılmamasıdır. Bu durum da azgelişmiş ülkelerin en önemli sorunlarından birini meydana getirmektedir (Kahraman ve Türkay, 2006: 31).

Kentler, insanların kendilerine yaşam alanı olarak oluşturdukları birimlerdir. Kentleşme, yeni kentler oluşması ve kentlerin büyümesi sürecini anlatır. Kentleşme olgusu, ülkenin toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik yapısını, değer ve normlarını değiştiren ve biçimlendiren temel öğelerden biridir. Öyleyse, kentleşmeyi bir değişim süreci olarak nitelendirebiliriz. Kentleşme ile gelen yeni yapılanmaların çevreyi olumsuz yönde etkileyebileceği açıktır. Kentleşme ile kentlerin yayılması, verimli tarım alanlarının, sahil yerlerinin hızla kentsel kullanıma açılmış olması ve konut ve araç sayısında yaşanan artış çevre kirliliğine neden olmuştur (Özer, 1995: 11). Kentleşme adına çevre faktörü göz ardı edilmemelidir. Günümüzün kentleri, çevre kirliliği ve sorunlarının her türlüünün özellikle hava kirliliğinin ortaya çıkış yerleri olarak görülmektedir.

Hava kirliliği, atmosferdeki toz, gaz, duman, koku ve su buharı şeklinde bulunabilecek kirleticilerin, insan ve diğer canlılar ile eşyaya zarar verici miktara yükselmesidir (Çepel 1992: 195). En eski kirlilik türüdür. Eski zamanlarda bile hava kirliliği sorunu olmuştur. Belki net görülebildiği için, ilk önce havanın bozulduğu fark edilmiştir. Soluduğumuz havanın kalitesinin düşmesini, yaşam ortamı olarak bozulmasını ifade eder. Ama artan nüfus ve enerji ihtiyacı ile bu bozulma ve kirlilik artmıştır. Hava kirliliği insan sağlığını olumsuz yönde

etkilemektedir. İnsanlar stres sonucu oluşan gerilimin vücuttan atılması, enerji düzeyinin yükselmesi, kalp rahatsızlıklarının azaltılması, romatizma gibi rahatsızlıklarının giderilmesi için temiz havaya çıkmaya ve yürümeye ihtiyaç duyarlar (Sezer, 2003: 88-89). Ancak, temiz havada daha sağlıklı olmak için yürümek isteyen insan havadaki kirleticilerin farkında olamayabilir. Hava kirliliği standartlarına göre, yaklaşık solunum düzeyindeki 1m³ havanın içerdiği kirlilik miktarına 'hava kirlilik düzeyi' denir. Kirli havadaki oksijen oranı bozulur. Kirli bir havada, daha çok karbon ve kükürt bileşikleri ve toz parçaları bulunur. Bunlar zehirli ve hücre yapısını bozan gazlardır. Havada bu kirleticilerin bulunması, insan sağlığı bakımından önemli bir sorun oluşturur. İçerisinde karbon dioksit, ozon, kükürt dioksit maddelerini bulunduran hava, solunum yoluyla alınarak insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (Görmez, 2003: 53). Havada bulunan kirleticiler, solunum sistemimizden geçerek sağlığımız üzerinde akut, kronik veya ölümcül etkilerde bulunmaktadır. Günde takriben 7.260 litre içimize hava çekeriz. Bir nefes alışta yarım litre hava, nefes borusundan vücuda girer ve sırasıyla büyük, küçük hava borularından ilerleyerek bronşların uçlarına kadar gider, alveol denilen hava keselerinde son bulur. Havadaki oksijen, alveol keselerinin cidarları içinden geçerek kandaki hemoglobin ile birleşir. Nefes geri verilirken, karbondioksit, alveol cidarlarından kese içini dolduran havaya geri verilir ve aynı yoldan dışarı atılır. Kirleticiler bronşiol tüpleri de tahriş edebilirler. Akciğerlerin gittikçe daha fazla alveolü tahrip edildiğinden soluk almak daha güç olur, yürümek, koşmak sorun haline gelir (Muslu, 2000: 203-204).

Hava kirliliğine neden olan başlıca sorunlar; evsel ısınma, endüstriyel faaliyetler ve taşıtlardan kaynaklanmaktadır. Hızlı ve plansız olarak kentleşme, sanayi kuruluşlarına yönelik yer belirlemede yapılan yanlışlar ve endüstri emisyonlarına etkili bir arıtım uygulanmaması, hava kirlilik sorunlarının giderek artmasına neden olmuştur. Günümüzde, kentlerde hava kirliliğinin oluşumuna etki eden faktörlerden; binaların kötü yakıtla ısıtılmasından, endüstriyel kuruluşlar ve enerji santrallerinden ve motorlu taşıtların emisyonlarından kaynaklanan hava kirliliği sorunları günden güne artmaktadır (Karacan, 2012:311-313).

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE YÖNETİM TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

6360 Sayılı Yasaya Götüren Büyükşehir Belediye Yönetim Tarihçesi

Büyükşehir düzenlemesinin temeli, 1982 Anayasa'sının 127. maddesine dayanmaktadır. Bu madde, yerel yönetimleri il, belediye ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan kamu tüzel kişileri olarak nitelendirmekte ve büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilmesine olanak sağlamaktadır. Anayasanın bu hükmüne paralel olarak, ülkemizde büyükşehir yönetimleriyle ilgili ilk temel düzenleme, 1984 yılında yasalaşan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ile gerçekleştirilmiştir. Uzun bir süre yürürlükte kalan 3030 sayılı Kanun, 2004 yılında 5216 sayılı

Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. 3030 sayılı yasa döneminde büyükşehir belediyesi olabilmek için aranan şartlar; yerleşim yeri nüfusunun 300.000'nin üzerinde olması ve büyükşehir sınırları içerisinde birden fazla ilçe olmasıydı. Yasanın çıktığı dönemde bu şartları taşıyan iller sadece İstanbul, Ankara ve İzmir'di (Genç, 2013: 2). 3030 sayılı Kanun ile Ankara, İstanbul ve İzmir'de iki kademeli belediye kurulmuştur. Buna göre, bir yerde büyükşehir belediyesi kurulması için, belediye sınırları içinde birden fazla ilçenin bulunması gerekir, eğer ilçe yoksa öncelikle merkezi idare tarafından en az iki ilçenin kurulması öngörülmüştür. 3030 sayılı Kanunda nüfus ölçütü bulunmamaktadır.

Ardından 1986 ve 1987 yıllarında, yasayla Adana, Bursa, Gaziantep ve Konya büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. Merkez ilçeler, yasada geçen ilçe belediyesi olarak kabul edilmiştir. Sonraki düzenlemelerde, ekonomik nedenlere dayandırılarak, ilçe belediyeleri temelinde ve yasayla büyükşehir kurulması usulünden vazgeçilmiştir. Benimsenen yöntem, Kanun Hükmünde Kararname ile olmuştur. 1993 yılında çıkarılan 504 sayılı KHK ile Mersin, Eskişehir, Diyarbakır, Antalya, Samsun, İzmit ve Erzurum kentleri büyükşehir belediyesi haline getirilmiştir. 2000 yılında ise, son olarak Sakarya ilinde Adapazarı Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Büyükşehir belediye sınırları içinde birden fazla ilçe olmayan yerler için farklı uygulamaya gidilmiş; yeni ilçe oluşumu yerine, alt kademe belediye uygulaması getirilmiştir. Yani hem ilçenin bulunması, hem de alt kademe belediyelerinin kurulması gibi karma bir yöntem benimsenmiştir (Keleş, 2012: 327-337; Çınar vd, 2009: 38-40). Büyükşehir belediyesi kurulmasında, ilçe yerine, alt kademe belediyeleri oluşturulması yönünde politika değişikliğinin temel sebebi yeni ilçelerin oluşumuyla gelen maliyetlerden kaçınmaktır.

2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çıkarılmış; bu kanunla büyükşehir belediyesi olma şartları değiştirilmiştir. İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediye sınırları il sınırı olarak kabul edilmiştir. 5216 sayılı Kanun, 3030 sayılı Kanunla kurulan iki düzeyli büyükşehir modelini devam ettirmiştir. 5216 sayılı Kanunun 3. maddesine göre büyükşehir; “en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi”ni ifade etmektedir. Böylece, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde ilçe veya ilk kademe belediyeleri bulunacaktır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehirlerin mekânsal kapsamı genişletilmiş, belde belediyeleri de sınır içerisine dâhil edilmiş; büyükşehir belediyesine yakın ilçe belediyeleri büyükşehir ilçe belediyesi hâline dönüştürülmüş, büyükşehir olmada nüfus ölçütü 750.000'e çıkarılmıştır. Yasaya göre, Büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülkî sınırları içinde kalmak şartıyla, nüfusu bir milyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı 20 km, nüfusu bir milyondan iki milyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı 30 km, nüfusu iki milyondan fazla olan büyükşehirlerde

yarıçapı 50 km olan dairenin sınırı büyükşehir belediyesinin sınırını oluşturmaktaydı. 2008’de 5747 sayılı Büyükşehir Belediye Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile o dönemde mevcut 8 büyükşehirde ilçe örgütü kurularak ilk kademe belediyeleri ilçe belediyelerine dönüştürülmüş, büyükşehirlerde yeni ilçeler kurulmuş ve genişletme anlayışı devam etmiştir (Arıkboğa, 2013).

2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 30 Mart 2014 tarihi itibariyle yapılan yerel seçimler sonrasında Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illeri olmak üzere 13 yeni büyükşehir kurulmuş, 6360 sayılı Yasada 2013 yılında yapılan değişiklikle Ordu ili büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşmuştur. Büyükşehir belediye sayısı 30’a yükselmiştir. Bu illerle birlikte daha önce büyükşehir belediyesi olan Adana, Ankara, Konya, Mersin, Sakarya ve Samsun illerine bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve beldeleri, kendi ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır. İstanbul ve Kocaeli il mülki sınırları içerisinde bulunan köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak bağlı buldukları ilçe belediyesine mahalle olarak katılmışlardır. 6360 sayılı yeni Büyükşehir Yasasıyla birçok yasada değişikliğe gidilmiş, yeni yönetsel birimler oluşturulmuş ve birçok düzenlemeye de göndermeler yapılmıştır. 6360 sayılı Yasada büyükşehir tanımı yeniden yapılmış ve büyükşehir; “Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idari ve mali özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmıştır (md 4a). Büyükşehir belediye sınırları içerisindeki ilk kademe belediyeleri kaldırılmış, ilçe belediyelerinin varlığı devam etmiştir. İl belediyelerinin büyükşehir belediyesi olabilmesi konusundaki ölçütler değiştirilmiştir. Önceki düzenlemedeki ‘fiziki yerleşim durumları’ ve ‘ekonomik gelişmişlik düzeyi’ ölçütleri aramaksızın toplam nüfusu 750.000’den fazla olan il belediyelerinin büyükşehir belediyesine dönüştürebilmeleri mümkün hale gelmiştir (md.5). Yeni düzenlemeyle birlikte, büyükşehir belediyesi olmada üç ölçüt yerine, tek ölçüt yeterli görülmüştür. Söz konusu nüfus koşuluna sağlayan illerde büyükşehir belediyesi kurulabileceği belirtilerek bu konuda idareye takdir yetkisi tanınmıştır.

Büyükşehir Belediyesi Olmanın Avantaj ve Dezavantajları

6360 sayılı yasa, gerekçesinde genel olarak, kamu hizmetlerinde etkinliği ve verimliliği hedefleyerek sağlıklı bir kentleşmeyi sağlamayı amaçlamadığını belirtmektedir. Bir yerin büyükşehir olmasıyla temel iki amacın gerçekleştirilmek istendiği söylenebilir. *Bu amaçlardan ilki*, coğrafi olarak büyüyen bir alanın

ihtiyaç duyduğu yerel ortak ihtiyaçları, daha optimal düzeyde sunabilecek yönetim birimleri oluşturmaktır. *İkinci amaç ise*, ekonomik önceliklerle belirlenecek olan bu yönetim biriminin aynı zamanda demokratik birimler olmasına da dikkat etmek, bu yolla, yerel demokrasinin güçlenmesini sağlamaktır. Büyükşehir, bazen o yörede oturanlar tarafından, bazen de siyasetçilerce istenen bir statü haline gelebilmektedir. Büyükşehir olmak, büyükşehir belediye başkanı olmak prestij olarak görülmektedir (Genç, 2013: 6). Bir kentin “büyükşehir” olarak ifade edilişi, psikolojik olarak karşıdaki kişiyi etkileyecektir. Bir diğer getiri olarak, seçilmiş siyasetçilerin küçük kentin “mahalle baskısı” altında tutulmaktan kurtulmasından da söz edilebilir (Şahin, 2014: 162). Son zamanlarda Fritz Shrumasher’a ait “Küçük Güzeldir” tarzında, “küçük” olana övgüler içeren çalışmalar yapılıyor olsa da; “büyük” olanın daha iyi, daha önemli, daha güzel olduğu şeklindeki kanı yine de yaygın bir kanıdır. Bunu her alanda görebiliriz. Daha çocukken başlayan “büyük” olana ilgi, galiba, hayatın ilerleyen dönemlerinde de sürmektedir. Bu yüzden, örneğin, büyükşehir belediyesi başkanı koltuğuna oturmanın daha itibarlı olacağı söylenebilir. Büyükşehir belediyesi, ölçek ekonomilerini yakalamak bakımından da istenir bir durumdur. Örneğin, İstanbul’daki her belediyenin araç parkı oluşturması ve bu araç parkına ihtiyaç duyulabilecek bütün araçları yerleştirmesi ekonomik olmayacaktır. Bunun yerine, belli başlı araçların sadece büyükşehir belediyesinde bulunması ve gerektiğinde bu araçların ilçe belediyeleri tarafından da kullanılması daha doğru bir davranış olacaktır. Büyükşehir olmak, büyükşehir belediyesi sınırları içindeki yerlerde imar düzeninin daha üst düzeyde ele alınmasını mümkün kılmaktadır. Diğer durumda, her bir belediyenin imar planı yapabilme yetkisine sahip olmasından dolayı, birbiriyle uyumsuz çok sayıda imar düzeninin oluşması söz konusu olabilmektedir. Bu da, yan yana duran iki arsadan birinin çok katlı, diğerinin ise iki katlı olması gibi, ilk bakışta anlaşılması güç durumların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Kentlerde ve kentsel siyasette olması beklenen sivil toplumdaki çoğulcu yapıya, büyükşehirlerde rastlama ihtimali daha yüksektir. Kuşkusuz, bunun tersi örnekler de gösterilebilir. Ama ilk bakışta, örneğin, İstanbul’daki toplumsal farklılığı bir başka Anadolu kentinde görmek mümkün de değildir. Özetle, büyükşehir belediyesi, büyükşehir sınırları içindeki sorunlara yukarıdan bakma, bir bakıma, ağaçları değil de ormanı görme olanağı sağlaması bakımından avantajlara sahip olabilmektedir (Arıkboğa, 2007: 31). *Yasaya yönelik olumlu değerlendirmeler şu şekilde gruplandırılabilir*; Optimal ölçek; imar bütünlüğü sağlama ve verimlilik ve etkinlik artışı beklentisi (Genç, 2013: 6).

Diğer yandan, yasanın avantajlarının yanında dezavantajları da yok değildir. Yasaya yönelik ciddi eleştiriler yapılmaktadır. *Bu eleştiriler şu şekilde sıralanabilir*; 6360 sayılı yasa; Anayasaya aykırılık, ilçe belediyelerinin özerkliğini yitirmesi, yetki ve görev uyuşmazlıklarının ortaya çıkması, ikili yapı oluşması, bölge-kent oluşumuna zemin hazırlaması, artan hizmet maliyeti, belediyelerin kırsal alana hizmet götürmesinde karşılaşılabileceği güçlükler, büyükşehir ölçeğinin optimal olmaması, demokratik katılımın zayıflaması, temsil

sorunları, seçim çevrelerinin değişmesi, bölge yönetimine/federal yapıya geçişin hazırlıkları, vergi tabanının farklılaşması, sosyal yapıdan kaynaklanabilecek uyum sorunu gibi açılardan eleştiriler almıştır (Genç, 2013: 6-10).

6360 Sayılı Yasada Büyükşehir Belediyesinin Ana İlkeleri

Getirdiği köklü değişiklikler ana başlıklarıyla şunlardır:

- Bu yasayla büyükşehir olan illerin sayısı 16'dan 30'a çıkarılmıştır. Öncekilere ek olarak 14 il daha büyükşehir belediyesi olmuştur.
- Tüm eski ve yeni büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırlarıdır. Önceki modelde, İstanbul ve Kocaeli için uygulanan model kimi yeni kurumsal yapılarla ve değişikliklerle tüm büyükşehirlerle de uyarlanarak büyükşehir belediyesi sınırları il mülki idare sınırlarına genişletilmiştir. Tüm büyükşehirler "il ölçekli" kurumsal yapılara dönüştürülmüştür.
- Bütün büyükşehirlerdeki il özel idarelerin tüzel kişiliğine son verilmiş, bu illerdeki il özel idarelerinin görev, yetki, sorumlulukları ve personel, mal, hak, borç ve alacakları ile gelirleri ilgi alanlarına göre çeşitli kamu kurumlarına devredilmiştir.
- Büyükşehir yapılan illerde valilerin, il özel idarelerindeki görev, yetki ve sorumlulukları sona erdirilmiştir. İlin iki başlı yönetiminde tek baş ortadan kalktığı için, valiler tıpkı kaymakamlar gibi merkezi yönetimin temsilcisi ve görevlisi yöneticiler konumuna çekilmişlerdir.
- Valilerin, yerel yönetimlerle ilgili yetkileri, yeni kurulan merkezi yönetim birimi olan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'na devredilmiştir.
- Büyükşehir belediyesi kurulan illerde yeni ilçeler kurulmuştur.
- Büyükşehir olma koşulu, mekân ve ekonomik gelişmişlikten ziyade, nüfus koşuluna indirgenerek, nüfusu 750.000'i geçen illerin büyükşehirle dönüştürülebileceği belirtilmiştir.
- Bütün büyükşehirlerdeki bucak yönetimleri ve tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Ancak bucak yönetimi, diğer iller için var olmaya devam etmektedir. Zaten işlemeyen bu sistemin ya tümünden kaldırılması, ya da yeniden yapılandırılması daha doğru olurdu.
- Bütün büyükşehirlerdeki köylerin tüzel kişiliğine son verilerek, köyler mahalleye dönüştürülmüş ve ilçe ya da büyükşehir belediyelerine bağlanmıştır. Bu kapsamda, toplam 16 binden fazla köyün tüzel kişiliği sona ermiş ve mahalleye dönüşmüştür.
- Tüm büyükşehirlerdeki ve öteki illerdeki belde belediyelerinin tüzel kişilikleri ortadan kaldırılarak, belde belediyesi uygulamasına son verilmiştir. Beldeler, büyükşehirlerde mahalleye, diğer illerde ise köy tüzel kişiliğine dönüştürülmüştür. Bu kapsamda büyükşehir olmayan

illerde 559; büyükşehir illerinde ise 1032 belde belediyesi kapatılarak mahalle haline getirilmiştir.

- Büyükşehirlerde mahalleye dönüştürülen köy tüzel kişiliklerinin ve tüzel kişiliği sona erdirilen beldelerin bütün varlıkları, görev, yetki ve sorumlulukları ile hak, alacak borçları vs. ilgili ilçe veya büyükşehir belediyelerine devredilmiştir.
- Bütün devir işlemlerinde yetki, yeni bir birim olarak düzenlenen Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'na verilmiştir. İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan bu kurumların yönetiminde valiler yetkili ve sorumlu kılınmış, valilerin il özel idareleri ile ilgili yetkileri daha da artırılarak yerelde merkezi otorite daha da güçlendirilmiştir.
- Yeni yasanın mahalle yapılan kırsal yerleşim yerlerinde uygulanmasında, uyarlanmayı sağlayabilmek için 5 yıllık bir geçiş dönemi öngörülmüştür.
- Kimi yerleşim yerlerindeki mahalle ve köyler birleştirilerek ilçe yapılmış, kimilerinde ise, bazı mahalleler ayrılarak başka belediyelere bağlanmıştır.
- Büyükşehir belediyesi kurulan illerde mahalli idare birlikleri kaldırılmıştır.
- Sonuç olarak bu son düzenlemeyle il özel idarelerinin %36'sı (üçte birinden fazlası), belediyelerin %53'ü (yarısından fazlası), köylerinse %47'si (yarısına yakını) ortadan kaldırılmıştır. Bu uygulama gerçekten de Türk yönetim tarihinde bir dönüm noktasıdır.
- Tüm büyükşehirlerde, arkasında il sınırları içindeki tüm seçmenlerin desteği bulunan güçlü ve yetkili büyükşehir belediye başkanı modeli getirilmiş; vali ile Büyükşehir belediye başkanı arasında ihtilaf yaşanmasının yolu açılmıştır. Yerelde ve aynı ilde iki güçlü yöneticinin olması (seçilmiş-atanmış) süreç içinde ciddi sıkıntılara yol açabilecektir.

HATAY BÜYÜKŞEHİR YAPILANMASI VE ÇEVRE

Hatay İli ve Özellikleri

Hatay, Akdeniz Bölgesinde bulunmaktadır. Akdeniz iklimine sahiptir. Hatay, bir sınır ilidir. İlin Doğu ve Güneyinde Suriye, batısında İskenderun Körfezi bulunmaktadır. Hatay Kuzey-Güney yönünde Amanos (Nur) dağları ile çevrilidir. El Bekaa Vadisine kadar uzanan çöküntü alanı üzerinde bulunmaktadır. Türkiye'nin Ortadoğu'ya bakan yüzünü oluşturur. Ortadoğu'nun da Anadolu ve Avrupa'ya açılan kapısıdır. 1937'de bağımsız Hatay Devleti kurulmuş; 1939'da anavatanına katılmıştır. Türkiye'nin güney sınırları içine en son katılan ilimizdir. Suriye ile sınır komşusudur. Lübnan'dan doğan Suriye'den geçip Samandağ'dan Akdeniz'e ulaşan; kenti ikiye bölerek tersine akan nehir diye bilinen ve adını bu özelliğinden alan 'Asi nehri' kentin simgesini oluşturmaktadır (www.hatay.gov.tr, 2015). Anadolu'nun en güneyinde yer alması ve sınır ili olması dolayısıyla ayrıcalıklı bir coğrafi konuma sahip bulunmaktadır. Konumu itibariyle önemli bir

ticaret ve transit merkezidir. İskenderun Limanına ve Cilvegözü ve Yayladağı giriş-çıkış sınır kapılarına sahiptir. Geçiş güzergahı oluşturmaktadır.

Hatay ili nüfus bakımından, 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 1.503.066'dır. Nüfusu ile 13. sıradadır. Hatay nüfusu 2014 yılında 1.519.836 olmuş ve bir önceki yıla göre 16.770 artmıştır. Yüzölçümü 5.867 km² ve nüfus yoğunluğu 259 km²'dir. Nüfus yoğunluğu açısından 4. il konumundadır. Ekonomisine bakıldığında ise, tarım, ticaret, sanayi, ulaştırma (nakliyecilik) ve inşaat sanayinin hâkim sektörler olduğu görülmektedir. Hatay'da demir- çelik mamulleri, otomobil filtre imalatı, tarım araç ve gereçleri imalatı ve satışı ile tarımsal ürünlerden, yaş sebze ve meyve ile narenciye üretim ve ihracatı yapılmaktadır. Verimli topraklara sahip olan Amik Ovası üzerinde kurulan ve maydanoz, turunçgiller, marul, havuç, kabak, bezelye, bamya, pamuk, nane, patlıcan, zeytin, sarımsak, soğan gibi ürünlerin üretiminde ve ihracatında ilk sıralarda olan Hatay ili tarımsal alan bakımından Türkiye'nin 41. ilidir (TÜİK, 2014). İstanbul'dan sonra 2. büyük nakliye filosuna sahiptir. Büyük sanayi kuruluşları listesinde İskenderun firmaları ilk 500'ün içinde yer almaktadır.

Hatay denince hemen il merkezi Antakya akla gelir. Zaman ve mekânın ötesine çıkmış bir kenttir Antakya. Çünkü tarihte ilk olarak Antakya kenti kurulmuştur. Dünyanın en eski yerleşimlerinden biridir. Planlı ve bakımlı haliyle 'Doğunun Kraliçesi' unvanını alan Hatay, geçmişin kültürel birikimlerini üzerinde barındıran Anadolu uygarlıklar diyarındır. Uzun yaşamı boyunca Pers, Arap, Haçlı, Selçuklu, Osmanlı ve Fransız egemenliğinde kalmıştır. Batı ve Doğu uygarlıkları karmasıdır; Hellenizmin ayrıcalıklı özelliklerini taşır. Hatay'da toplumsal yapıya bakıldığında, heterojen bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Farklı din, kültür ve etnisiteye sahip insanlar birlikte yaşamaktadırlar. Kent dinsel olarak, üç dinin ve farklı mezheplerin bir arada yaşadığı, farklı dillerin konuşulabildiği bir ildir. Yahudi, Hristiyan (Katolik, Ortodoks, Süryani, Ermeni), Müslüman (Sünni, Alevi, Türk, Arap, Türkmen, Çerkes) olarak oluşturdukları birlikte yaşama kültürü kentin dokusuna işlemiştir. Cami, kilise ve havranın, aynı mahallede, bir arada bulunduğu nadir kentlerden bir tanesidir. İnanç turizminin önemli merkezlerinden biridir. İlk mağara kilise, Hristiyanların hac mekânı olan St. Pierre Kilisesi buradadır. 'Hristiyanlık' dini adının ilk kez burada konulduğu tarihi kaynaklarda yer almaktadır (www.hatay.gov.tr, 2015). Çokkültürlü, çokkimlikli yapısı ile modern yaşam anlayışına ve farklılıklara saygı ve hoşgörüyü sahiptir. Hatay, uygarlıkların birleştiği uyum içindeki *hoşgörü kenti* diye bilinmektedir. Kent, kültürel, tarihi, dini kimliği ve sosyal yapısı ile bir dünya kenti niteliğindedir.

Hatay ili 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediye statüsü kazanarak halka hizmet vermeye başlamıştır. En fazla ilçe Hatay'da kurulmuştur (4 ilçe). Yasa ile Hatay ilindeki ilçelere Antakya, Defne, Arsuz, Payas ilçe ve belediyeleri eklenmiştir. 12 ilçesi olan Hatay'ın merkez ilçesinin adı Antakya olarak değiştirilerek yeniden oluşturulmuş ve ilçe sayısı 15'e çıkmıştır. Nüfus büyüklüğüne göre ilçeler, Antakya, İskenderun, Defne, Samandağ, Dörtöyol,

Kırıkhan, Reyhanlı, Arsuz, Altınöz, Hassa, Erzin, Payas, Belen, Yayladağı, Kumlu şeklinde sıralanmaktadır. Hatay'ın ilçelerinden en kalabalık nüfusa Antakya, en az nüfusa ise Kumlu ilçesinin sahip olduğu görülmektedir. 6360 sayılı yasanın 2. maddesine göre, Hatay ilinde idari bağlılık ve sınır değişiklikleri yapılmıştır. Merkez ilçe Şenköy bucağına bağlı Sofular ve Hanyolu Altınöz ilçesine, bazı köy ve belediyeler Yayladağı ilçesine bağlanmıştır. 362 köy ve 64 belde belediyesinin tüzel kişiliği kaldırılıp mahalleye dönüştürülmüş, bağlı buldukları ilçe belediyesine katılmışlardır. Hatay ili il özel idaresi kaldırılmış ve büyükşehir belediyesinin sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiştir.

Hatay İlinde Görülen Çevre Sorunları

Hatay, coğrafi ve kültürel konumu nedeniyle sınır tanımayan çevre sorunlarına yüksek oranda maruz kalmaktadır. Hatay'ın en önemli çevre sorunları asıl olarak kirlilik sorunlarıdır. Bunlar da yıllar itibarıyla, hava, su ve toprak kirliliği arasında değişmektedir. Bir yıl birisi, diğer yıl öbürü, en önemli sorun olmaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye çapında 81 ilin su, hava, atık ve gürültü kirlilik durumunu ortaya koyduğu karnelerini çıkarmıştır. Akdeniz Bölgesindeki Antalya, Hatay, Isparta, Mersin, Kahramanmaraş, Osmaniye illerinde hava kirliliği birinci öncelikli çevre sorunu olarak öne çıkmaktadır. Onu su, atıklar, toprak ve gürültü kirliliği izlemektedir. Hava kirliliğinin birincil kaynağının imalat sanayi olduğu görülmektedir (www.csb.gov.tr, 2014). Hatay'da sanayi işletmeleri, İskenderun ve ona yakın ilçelerde toplanmıştır. Bunlar, hava, su, toprak ve atık kirliliğini artırmaktadır. Çevre tahribatı gittikçe artmaktadır.

Hatay'ın kirliliği aşan nitelikte çevre sorunları vardır. Nüfus artışı, çarpık kentleşme, plansızlık, taş ve maden ocaklarının yerleşim birimlerine yakın olması, gecekondulaşma, turistik değerlerin bilinmemesi, tarımsal kirlilik, biyolojik çeşitliliğin yok olması, katı atık sorunu ve toprak kirliliği, toprak erozyonu ve sel, termik santrallerin yarattığı sorunlar, bölgedeki ekolojik dengenin bozulmuş olması, piknik amacıyla kullanılan alanların kirlenmesi, kentin özgün dokusuna uygun yapılaşmanın olmaması, kentsel dönüşümün kültüre ayarsızlığı, sit bölgesinin korunmaması, tarihsel kimlik ve mirasa sahip çıkmama, olası depreme hazırlıksızlık sorunu, altyapı, trafik, park, otopark, kaldırım, yol, ağaçlandırma, orman sorunu, temizlik kültürünün olmaması, görüntü, gürültü, koku kirliliği, çevresel güvenlik sorunu bunların bazılarını oluşturur (Kaypak, 2015: 20).

İl merkezi Antakya açısından bakıldığında; St. Pierre Kilisesi ve manastırı civarındaki gecekondulaşma, Habib-i Neccar Dağındaki çevre sorunları, Amik Gölünün kurutulmuş olması, Asi nehrine sürekli çöp ve atık girişi olması ve Asi nehri su havzalarının rehabilite edilme sorunu, yeşil alanların imara açılması ve kent merkezinde yeşil alan eksikliği, yoğun kent yerleşimleri, kent içlerinde kontrolsüz bina yıkım ve inşaları, çevre kalitesi düşüklüğü, Harbiye su kaynaklarının azalmakta olması ve enerji ihtiyacı gözlemlenen sorunlardır.

Hatay Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'ne göre, Hatay'ın çevre sorunları şunlardır; Endüstriyel ve evsel katı atıklar, endüstriyel ve evsel atıksular, yağmur suyu toplama ve altyapı, endüstriyel hava kirliliği, ısınma kaynaklı hava kirliliği, inşaat yıkıntıları ve hafriyat atıkları, plansız kentleşme ve görüntü kirliliği, Asi nehrindeki kirlilik (Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2015)

Katı atıklar konusundaki çevresel sorunlar; Hatay ilinde çevresel etkileri olan endüstriyel atıklar; demir çelik fabrikaları ve haddehanelerden kaynaklanan cüruflar, termik santrallerden kaynaklanan kül ve cüruflar, petrokimya tesislerinden kaynaklanan slaç, slop vb. maddeler, bitkisel ham yağ üretim tesisleri ve makine imal tesislerinden kaynaklanan fırın kumları ve talaşlar, gıda üretim tesislerinden atılan organik atıklar ve zehirleyici tehlikeli atıklardır. İl genelinde katı atık düzenli depolama sahalarının yetersizliği ve tesislerinin yeterli sayıda olmaması, araçlarda taşıma esnasında yeterli önlem alınmaması, işletme aşamasında mevzuat hükümlerinin tam yerine getirilememesi, sızıntı suları ve koku kontrolü sahalarının yerleşim birimlerine olan mesafesi, aktarma istasyonlarının yetersizliği, kaynaktan ayırıştırma yapılmaması, baca gazlarının değerlendirilmemesi vb. diğer sorunlardır. Genel sorun, kara-deniz hemen her yerde çöple karşılaşılmasıdır. Deniz kıyıları, plaj ve liman çevrelerinde katı atık maddelerin ve gemilerden kaynaklı sıvı atık maddelerin deniz yüzeyinde bulunması, ilin hızla yurt içi ve dışı çok fazla göç alması, yetersiz altyapı sistemini daha zor hale getirmiş, evsel atıkların artmasına neden olmuştur.

Endüstriyel ve evsel atıksular; İl genelinde nüfus yoğunluğuna bağlı olarak atıksu sistemlerinin ve kanalizasyon şebekelerinin yetersiz olduğu, yağmur sularının kontrol altına alınmadığı, atıksu arıtma tesislerinin yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. İlde üç Organize Sanayi Bölgesi (OSB) bulunmaktadır. OSB sınırları içinde kalan sanayi tesislerinin atıksuları bu OSB'lerdeki arıtma tesislerinde arıtılmaktadır. OSB sınırları dışında kalan kimi tesislerin münferit arıtma tesisleri mevcutken; kimi tesisler de atıksularını fosseptikte biriktirmektedirler. İlde mevcut diğer bir önemli atıksu kaynağı ise zeytinyağı fabrikalarından kaynaklanan zeytin karasularıdır, derelere akıtılmaktadır. Altyapı ve kanalizasyonların yetersizliği, kırsal alanlardaki hizmet eksikliği, arıtma tesislerinin tüm ilçelerde teşkil edilmemiş olması, tesislerin OSB'ler dışında dağınık halde bulunması, dolayısıyla ortak arıtma tesislerinin kurulamaması, arıtma tesislerindeki düşük arıtma verimi mevcut altyapıların arıtmayla sonlanmaması, endüstriyel atıksuların evsel atıksu arıtma tesislerinde arıtmaya çalışılması, site ve turizm alanlarındaki münferit arıtma tesislerindeki illegal deşarjlar ve altyapıya yapılan kaçak bağlantılar, alıcı ortamlara verilen aşırı kirlilik yükü, üretim aşamasında aşırı su tüketimi en önemli atıksu sorunu olarak öne çıkmaktadır (Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2015).

Hava kirliliği konusundaki çevresel sorunlar; İlde bahar ve yaz mevsiminde hava kirliliği gözlemlenmezken; kış aylarında ısınma amaçlı kullanılan yakıtların ve mevsimsel koşulların da etkisiyle hava kirliliği fazlasıyla hissedilmektedir.

Önemli kirlilik etkisi olan ağır sanayi tesislerinin özellikle İskenderun, Payas ve Dört Yol ilçelerinde bir arada bulunması dolayısıyla bu ilçelerdeki kümülatif etki diğer ilçelere göre daha yüksektir. İlde sanayi kaynaklarının dışında hava kirliliğine etki eden diğer önemli unsurlar ise, taş ocaklarının faaliyetleri ve araçlardan yayılan egzoz emisyonlarıdır. Rüzgâr vasıtası ile hava kirleticilerinin sınır ötesinden ile ulaşması, alansal kaynaklı kirleticilerin (baca dışı) kontrolünün sağlanamaması, açıkta yığılan malzemelerin tozuma yapması, taş ocaklarındaki çevresel tedbirlerin yetersizliği, ilde bulunan motorlu taşıt sayısının fazlalığı, bazı araçlarda uygunsuz yakıt kullanımı sonucu oluşan egzoz gazı emisyon miktarının fazla olması, doğalgaz gelmesine rağmen sobalı konutların yaygın olması ve bu konutlarda ısınma amaçlı kullanılan ucuz yakıtlar (kalitesiz kömür kullanımı) hava ve çevre kirliliğini artırıcı unsurlardır (Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2015). Hatay ilinde bulunan ve yoğun olarak emisyon yayan rafineriler, demirçelik fabrikası, filtre fabrikaları, termik santraller çimento ve buna benzer fabrikaların neden olmuş olduğu hava ve çevre kirliliği neticesinde insanlar, hayvanlar ve tarım arazilerinin olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

İnşaat yığıntıları ve hafriyat konusundaki çevresel sorunlar; İlde Antakya hariç inşaat yığıntıları ve hafriyat toprağı için belirlenmiş düzenli bir saha bulunmamaktadır. Bu tür atıklar için il genelinde bölgesel bazı sahaların belirlenmemiş olması başta görüntü kirliliğı olmak üzere birçok sorunu beraberinde getirmektedir, kentsel dönüşüm çalışmalarının başlamış olduğu bu dönemde oluşan inşaat yığıntıları ve hafriyat toprağının, boş bulunan her alanda gelişigüzel depolanması görüntü, su, toprak ve hava kirliliğine neden olmaktadır.

Plansız kentleşme ve görüntü kirliliğı; Plansız kentleşme ve yapılaşma, sanayileşmenin de önünde büyük bir engel teşkil etmekte, zamanla birçok yerleşim yeri sanayi alanı içerisinde kalmakta; ilde altyapı, ulaşım, hizmet, sağlık vb. birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Plansız gerçekleşen kentsel büyüme sadece çevre sorunlarını değil, anakent ve banliyölerinde karmaşık bir işlevsel arazi kullanımını beraberinde getirmiştir. Hızlı kentleşme, çevre ve hava kirliliğini olumsuz yönde etkileyerek ildeki tarımsal faaliyetlerin verimliliğini etkilemiştir. Tarihsel süreçte, zaten tarım alanları üzerinde plansız bir şekilde tahrip edici yapılaşma kararları verilmiştir. Hatay, Güneydoğu, Doğu ve İç Anadolu bölgelerinden sürekli iç göç almaktadır. Ama Suriye’de yaşanan iç savaş Hatay’da yoğun bir dış göç hareketinin yaşanmasına neden olmuştur. Suriyeli mültecilerin oluşturduğu ani nüfus yoğunluğu ile birlikte, ulaşım-altyapı yetersizliğinden kaynaklanan çevre kirliliğı ve barınma ihtiyacını karşılamak için gelişigüzel yapılan sağlıksız yapılaşma, çarpık kentleşme gibi sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Kent merkezinde yeşil alan yeterli miktarda yoktur. Olanlar da oldukça bakımsızdır. Kısa bir sürede kent, kocaman beton blokların boy gösterdiği bir yapıya bürünmüştür. Genelde, ‘inşa halinde’ ve ‘bitmemiş’ çevreler, yapılmakta olan ve kaldırımda yürümeyi dahi zorlaştıran inşaatlar, daracık yaya kaldırımları, tabela kirliliğı, tek-düze mimarlık örnekleri, her türlü estetik

kaygıdan uzak kimliksiz cephe detayları vb. (Yıldırım, 2015: 32) kentin bir türlü bitmeyen kentsel donatı yüzünü oluşturmaktadır. Tüm dünyada bu tür sorunlar kentsel dönüşüm projeleri ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda, ilde de kentsel dönüşüm faaliyetleri başlamış olup bundan sonraki planlamaların bu konuda iyileştirme sağlayacağı düşünülmektedir. Kent merkezinde birçok sit alanı olması ve kültürel mirasın korunması gerektiğinden, kentsel dönüşüm yapılması da oldukça zordur, özel bir ihtimam istemektedir.

Asi nehrindeki kirlilik; Hatay ili merkezinden geçen Asi nehri sınır aşan bir yüzölçümüne sahiptir, ülke dışından başlamaktadır ve yaz aylarında Asi'yi besleyen kaynaklar büyük oranda azalmaktadır. Ayrıca, Asi nehrinin il içi ve dışındaki birçok eski yerleşim biriminin içinden geçiyor olması dolayısıyla, içine kaçak bağlantıların da yapıldığı bilinmektedir. Kaynağını Suriye'den alan Asi nehri yaz aylarında suların tutulması dolayısıyla kimi zaman kuruma noktasına gelmekte ve koku, sivrisinek, görüntü kirliliği gibi sorunlar yaşanmaktadır. Kış aylarında da bu durumun tersi, aşırı yağışlardan ötürü nehir yatağı üzerindeki baraj kapaklarının açılmasıyla ilde sel ve taşkın riskleri yaşanmakta, nehir sularıyla birçok kirlitici denize taşınmaktadır. Asi kenarlarında, çevre atıklarının mevcut olması ve nehir üzerine kurulu köprü ayaklarının üst yüzeylerinde akıntının getirdiği yığılmış çöpler bulunması acil çözüm beklemektedir.

Hatay Büyükşehir Belediyesinin Çevre Sorunlarına Yaklaşımı ve Çevre Düzenlemeleri

6360 sayılı yasa öncesi Hatay belediye sınırları dışında kalan alandaki çevre düzenlemelerini yapma görevini Hatay İl Özel İdaresi üstlenmekteydi. Ancak yasa sonrası, il özel idaresinin büyükşehirde kapatılması ile il mülki sınırları içerisinde yer alan çevre düzenlemelerini yapma görevinin Hatay Büyükşehir Belediyesine verilmesi ile sorumlulukları ve yetkileri birden bire artmıştır. Yaşanan hızlı kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte ortaya çıkan kent ve çevre sorunları düzenleme yapma ihtiyacını her zaman gündemde tutacaktır.

6360 sayılı yasa ile ölçeği büyüterek kamu hizmetlerinde etkinlik ve verimliliği sağlamak amaçlanmaktadır. Bu nedenle, daha çok bir alan yönetimi olarak görülmektedir. Büyükşehir alanı içerisindeki nüfusun büyüklüğü dikkate alınırca üretilmesi gereken hizmetin büyüklüğü daha iyi anlaşılır. Yasa ile büyükşehir olan Hatay'a bakıldığında, bu durumun belki burada da geçerli olduğu söylenebilir. Ülkemizde özellikle yerleşmeler arası boşlukların hızlı kentleşme süreciyle birlikte yapılaşarak dolduğu kentsel alanlarda, "büyükşehir" süreci yerel yönetim yapılanmasına taşınmıştır. Birbirleriyle bütünleşmiş ve birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan bu yerleşmeler için eşgüdüm sağlanabilmesi, kentsel hizmetlerin kesintisiz ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi ve maliyetlerin minimuma indirgenmesi "büyükşehir" modelini metropoliten alanlar için zorunlu hale getirmiştir. Yerleşmeler arası boşlukların olmadığı dokularda "büyükşehir"

modeli etkin bir yönetim modeli olarak değerlendirilebilirken; aynı modeli 6360 sayılı yasa ile kurulan Hatay büyükşehir belediyesi için etkin bir yönetim modeli olarak değerlendirmek kentsel morfoloji açısından mümkün değildir. Hatay'ın ilçe yerleşim sınırları birbirine bitişik olmamakla birlikte dağınık yerleşmelerden oluşan bir morfolojik yapı söz konusudur. Yerleşmelerin il genelindeki dağılışı oldukça düzensizdir. Belirli yerlerde yoğunluk artarken, bazı yerlerde düşmektedir. Yerleşmeler arası boşluklar 1. derece tarım alanlarını barındıran Amik Ovası ve Nur Dağlarından oluşmaktadır. Amanos dağlık sahası, kentleşmenin ötesinde yerleşme yoğunluğunun da son derece düşük olduğu alandır (Yıldırım, 2015: 6). Burası daha çok kıyı kesimi ve Amik ovasındaki yerleşmelerin yaylacılık sahası ve mevsimlik yerleşmelerin yoğunluk kazandığı bir alandır. Amanos dağları ile İskenderun körfezi arasındaki kıyı kuşağı ile Asi deltasından başlayarak, Aşağı Asi oluğu ve Amik ovasının Batı kesimi boyunca Top boğazına kadar devam eden alanda yerleşmeler devamlılık arz etmektedir.

Uygulamada, büyükşehir yönetimleri daha popüler hale gelirken, ilçe belediyeleri hizmet yapamama gibi bir durumla karşı karşıya kalmış, büyükşehir yönetiminin şubeleri konumunda olmuşlardır. Tüzel kişiliği kalkan birimler ve onlardan boşalan hizmet boşluklarının zamanında doldurulmaması kent ve çevre sorunlarını, en azından bu dönemde artırmıştır. Anakente çok sayıda güçsüz ve yeni ilçe belediyelerinin katılması, büyükşehir belediyesinin il içinde ağırlığını artırmış, düzenleyici ve denetleyici işlevini daha önemli hale getirmiştir. Ama farklı partilerden seçilen eski olan Antakya belediyesi ve yeni olan Hatay Büyükşehir belediyesi, bırakın çevre sorunlarıyla ilgilenmek, belediye meclisi aracılığıyla birbirlerini çalıştırmama konusunda uğraş vermektedirler. Bu da, kent ve çevre sorunlarına çözüm getirmede isteksizlik ve işi birbirine bırakma gibi bir durum ortaya çıkarmıştır. Büyükşehir- ilçe belediyesi ikiliğinde ilçe belediyeleri daha çok yatırımcı-hizmet sunucu, büyük kentlerin ise, yönlendirici-düzenleyici olması düşüncesi uygulamaya henüz yansımamıştır. Büyükşehir sistemi Hatay'a kargaşa getirmiştir. Eşgüdüm sorunu vardır. Gerek büyükşehir gerekse ilçe belediyelerinin sorumluluğunda olan yolların yapımı-bakımı önemli bir sorundur. Kent içi yolların niteliği, genişliği ve farklı yönetim birimlerine verilmesi tartışmalara neden olduğu gibi hizmetleri de aksatmaktadır. Hatay Büyükşehir olduktan sonra ne yapılacağını bilmeme hali ve belirsizlik bütün her şeye yansımıştır. Büyükşehir belediyesi, belediye binası, personel, örgütlenme, kaynak vb. birçok sorunla birden karşılaşmıştır. Tabela belediyesi aşamasından geçilmiştir. Bu aşama atlatıldıktan sonra yapılması gerekenler ve yapılacak olanlar sırayla yapılmaya çalışılmaktadır. Hatay büyük bir şantiye görünümündedir.

Kentsel altyapı ve hizmetlere erişim sorunu vardır. Kentsel altyapı ve çevre sağlığı sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler açısından merkezi yönetim ve belediyeler, köy, kasaba ve kentlerde bu altyapıları hazırlar kurar, yapar ve üretirler. İnsanlar köy ve kasabalarında bedeli karşılığı yol, su elektrik, telefon ve pisu donatımlarından kolayca yararlanırlar. Hizmetler kentsel altyapı

projeleri yardımıyla yollardan binalara ve insanlara ulaştırılır. Uzaklaştırılması gerekenler, pis su gideri gibi binalardan kanallarla toplanıp bir merkezde temizlendikten sonra nehir, göl ve denizlere verilir (Arpat, 1986: 10). Yerleşim alanlarında kanalizasyon, içme suyu, arıtma, atıksu, çöp toplama ve imha edilmesi gibi teknik altyapı sistemlerinin bulunmaması neticesinde insan sağlığını tehdit edecek düzeyde hava, su ve toprak kirliliği meydana gelir ve sonucunda insanların, hayvanların ve doğal bitki örtüsünün giderek yok olma ile karşı karşıya kalır (Demir ve Çevirgen, 2006: 137). Hatay Büyükşehir Belediyesinin sorumluluk alanının il sınırına kadar genişletilmesi ve köylerin de belediyelerin sorumluluk alanlarına dâhil edilmesiyle birlikte, katı atık yönetim işlevinin yükü artmıştır. Büyükşehir Belediyesinin kentsel altyapı sorunlarının çözümüne yönelik bünyesinde bulundurduğu kurumları ile faaliyette bulunduğu ve yeni projeler üretilmeye çalışıldığı görülmektedir. Büyükşehir belediyesinde AYKOME (Altyapı Koordinasyon Merkezi), UKOME (Ulaşım Koordinasyon Merkezi) ve Hatay Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (HATSU) kurulmuştur. HATSU, 2560 Sayılı İSKİ Kanunu kapsamında su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gereken her türlü tesisi kurmak, kurulu olanları devralmak ve bir elden işletmekle görevlidir. HATSU, Büyükşehir Belediyesi altyapı sorununun çözümüne yönelik, İşletmeler Dairesi Başkanlığı kurarak, bu başkanlık bünyesinde, Arıtma Şube Müdürlüğü, Havza Koruma Şube Müdürlüğü, İş Güvenliği ve Emniyet Şube Müdürlüğü olmak üzere üç adet şube müdürlüğü oluşturmuştur. Bu şube müdürlüklerinin, kentsel altyapı ve çevre sağlığı sorunlarının çözümüne yönelik yapmış ve yapmakta olduğu faaliyetler vardır. Büyükşehirlerde su ve kanalizasyon hizmetleri büyükşehir belediyesinin görevleri arasındadır. Artan göç ve ani mülteci akını nedeniyle, ildeki kanalizasyon şebekeleri kısa sürede yetersiz kalmıştır. Yeni kanalizasyon şebekeleri ve entegre atıksu arıtma tesisi projeleri hazırlanmıştır (HATSU, 2015).

Önemli bir sorun, halkın çevreye duyarlılık düzeyinin çok düşük olmasıdır. Maalesef bu konuda halk yeterince bilgi sahibi de değildir. ‘Nasıl olsa çöpçüler temizliyor’ anlayışı vardır. Büyükşehir belediyesi de bunun farkındadır. ‘Şehirlerarası yollarda ana arterleri aynı gün içinde birkaç kere temizlediklerini, araçlardan sürekli yola bir şeyler atılmasından rahatsızlık duyduklarını, uyarı tabelaları astıklarını, ama bir sonuç alamadıklarını’ beyan etmektedirler. Çevre ve hava kirliliğine yönelik büyükşehir belediyesinin planladığı faaliyetlerin arasında yer alan yapılacak görevlerden birisi de yerel halka çevre bilincini kazandırabilmek için çevrenin önemi ve çevre korunması konularında gerekli olan eğitimin verilmesidir. Çevrenin korunmasındaki eğitimin amacı, insanlara doğa ve yapay çevrenin karmaşık yapısını, bu yapıyı oluşturan biyolojik, fiziki, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerin birbirlerini nasıl etkilediklerini anlatmak ve çevrenin iyileştirilmesine ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik çeşitli maddi ve manevi değer, davranış ve pratik çözümlerle halkın kendini sorumlu hissetmesi ve etkili bir şekilde katılmalarının sağlanmasıdır (İsbir, 1997: 166-167). Çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak için, çevrenin korunmasını nasıl sağlayacağı

yönünde yerel halk eğitim yoluyla bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirmeler sayesinde, atık malzeme miktarı minimum seviyeye iner, geri kazanım artar ve kuruluşlar mali yönden avantaj elde etmiş olur (Karacan, 2012: 562).

Hatay Büyükşehir Belediyesinin çevre kirliliğini önleme, çevrenin iyileştirilmesi ve gelişmesine yönelik yaptığı faaliyetler hakkında, büyükşehir belediye yetkilileri ile yapılan görüşmelerde şu bilgiler elde edilmiştir;

- Çevrenin korunması, geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik olarak proje hazırlama ekibi oluşturulduğu ve çalışmalarını sürdürdüğü,
- Çevre ve çevre sağlığının korunmasına yönelik çevre denetim ekibinin il sınırları içinde rutin olarak denetimlerine devam ettiği ve firmalara çevrenin korunmasına dair uyulması gereken kurallar hakkında bilgilendirmelerin yapıldığı, bu kurallara uymayan firmalar hakkında gerekli işlemlerin yapıldığı,
- Büyükşehir Belediyesinin, çevre kirliliği ile ilgili olarak gelen şikâyetleri dikkate alarak konu ile ilgili sorunlara yönelik çalışmalar yapıldığı,
- Çevresel değerler ve doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak Büyükşehir Belediyesi Asi Nehri'nde bol olarak görülen 'su sümbülü' bitkisine yaklaşımın belirlenmesi projesi için Mustafa Kemal Üniversitesi ile işbirliği içerisinde bulunduğu,
- Mustafa Kemal Üniversitesi merkez laboratuvarında büyükşehir belediyesinin çevre, su ve gıda analizlerinin yapılması için gerekli faaliyetlerin başlatıldığı ve bu faaliyetlerin sonucunda; çevre kontrolü laboratuvarı ile deniz kirliliğinin önemli bir nedeni olan petrol türevli gemi atıklarının tespitine yönelik çalışmaların başlatılacağı ve ilde kullanılacak olan katı yakıtların analizlerini yapılmasının sağlanması, su analizi laboratuvarı ile halkın sağlıklı içme ve kullanma suyu temini, halk sağlığını tehdit eden atık suların arıtımı için gerekli görülen tüm analizlerin yapılması ve yine halk ve çevre sağlığı açısından ciddi sorunlara yol açan gıdaların analizleri için ise, 'gıda kontrol laboratuvarı' kurularak çevre ve insan sağlığını tehdit eden bu üç konuyu bilimsel analizler neticesinde değerlendirilmesinin sağlanmasının planlandığı,
- Hatay ili genelinde kıyıların, limanların ve deniz yüzeylerindeki atıkların toplanması ve plaj temizliği işi ihalesi yapıldığı, iki tekne ve elli personel ile deniz temizliğine başlanıldığı,
- Hatay Büyükşehir Belediyesi sorumluluğunda bulunan meydan, bulvar, cadde ve yolların süpürülmesi ve temizlenmesi işi ihalesi yapıldığı ve bu alanların temizliğinin düzenli bir şekilde yapıldığı,
- Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, Çevre Koruma Şube Müdürlüğü bünyesinde çevre temizlik birimi olarak denetim biriminde başında kontrol mühendisi ve sorumlusu olmak üzere personel ve temizlik

aracı ile Antakya merkez ilçe, Altınözü, Defne, Hassa, Kumlu, Reyhanlı, Samandağ, Yayladağı ilçelerinde cadde, meydan-bulvarların temizlenmesi işlerinin haftanın yedi günü yapıldığı,

- Çevre koruma ve kontrol dairesi olarak yapılan işlerin takibi amacıyla uzaktan takip sistemi (GPS) kurulacağı ve personel, tekneler ve araçların takip edilerek kontrolünün yapılmasının planlandığı,
- Gürültü seviyesini ölçmek maksadıyla, portatif ses düzeyi ölçme cihazı ve aksesuarlarının alındığı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünden yetki devri alındıktan sonra ölçümlere başlanacağı,
- Altınözü yolu Gökçeğöz mevkiindeki katı atık düzenli depolama sahasının son bir yıl işletim işi ihalesinin yapıldığı, haşere ve hastalığa karşı düzenli olarak ilaçlandığı ve yapılan denetimin sonucunda sahanın dolmuş durumu göz önüne alınarak kapatılması ve yeni saha açılmasının kararlaştırıldığı, Yayladağı Yukarı Okçular mevkiinde yeni katı atık düzenli depolama sahası yapılmasına karar verildiği, ilgili kurumlardan sahanın uygunluğu konusunda görüş alınarak ÇED sürecine başlandığı,
- İskenderun ilçesinde faaliyet gösteren ENVITEC çevre teknolojisi ile yapılan protokol gereği Hatay ilinin Antakya katı atık sahasına gelmeyen evsel nitelikli atıkları ENVITEC bünyesinde bertaraf edildiği; her ay düzenli olarak sahanın işletimi hak ediş işlemlerinin yapıldığı, gelen şikâyetler üzerine Hatay ili ve ilçelerinde meydana gelen kaçak çöp dökümlerinin değerlendirilerek tedbirlerin alındığı, Hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıklarına yönelik yapılmış olan kaçak dökümlerin saptandığı, bu dökümlerin kaldırılarak döküm sahasına boşaltıldığı ve gerekli yerlere uyarıcı levhaların bırakıldığı,
- Defne ve Antakya ilçeleri için hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları depolama sahası belirlenerek, atık kabulüne hazır hale getirildiği,
- Belirlenen alan dışına hafriyat toprağı dökülmesini önlemek amaçlı büyükşehir belediyesinde görevli zabıtalının yer aldığı bir denetim ekibinin oluşturulduğu ve ekibin her gün düzenli olarak denetim yaptığı, hafriyatçılara yönelik uyması gereken genel kurallar ve yükümlülükleri hakkında bilgilendirme sunumunun yapıldığı, gelecekte il içerisinde bulunan tüm hafriyat araçlarına uydudan takip yapan araç sistemi takılarak denetimlerin 24 saat online olarak gözetim altında bulundurulmasının planlandığı,
- Odun ve kömür satış ve depolama sahasının (Mahrukatçılar Sitesi) yatırım programı içerisinde yer aldığı,
- İş güvenliği uzmanı olarak personel görevlendirilerek, bakanlık sisteminden (elektronik ortamda) sözleşme imzalandığı, işyeri hekimi ile sözleşme imzalanarak hizmet alımları ve arıtma tesisleri ve çalışan personel için kişisel koruyucu donanım ve cihaz alımlarının yapıldığı, tek sicil numarası üzerinden işlemlerin yürütüldüğü ve yapılan asıl işe göre

çok tehlikeli sınıfta olan sicil numara üzerinde kadrolu işçi ve sözleşmeli teknik eleman ile faaliyetlerin sürdürüldüğü,

- İşe giriş ve periyodik muayeneler için sağlık merkeziyle anlaşma yapıldığı ve her yıl düzenli olarak işçilerin periyodik muayeneden ve gezici sağlık aracı Antakya, İskenderun, Dört Yol ve Kırıkhan ilçe merkezlerine gönderilerek tüm çalışanların işe giriş sağlık muayenesinden geçirildiği, Binaların Yangından Korunması Yönetmeliği'ne göre oluşturulan acil durum ekiplerine eğitim verilerek yangın tatbikatı yapıldığı, İş Güvenliği Kurulu oluşturulduğu ve düzenli olarak iş güvenliği açısından yapılması gerekenler üzerine toplantılar yapıldığı, idari personel, şube müdürleri ve teknik personele temel iş sağlığı ve güvenliği eğitiminin verildiği,
- Arıtma tesislerinin işletilmesine yönelik personel alımı ihalesinin yapılmış olduğu Polielektrolit mal alımı ihalesinin tamamlanarak 20 ton polielektrolit alım ihalesinin yapıldığı, Sürekli Atıksu İzleme ihalesi çalışmalarına başlandığı, Sürekli Atıksu İzleme Sistemleri Tebliği ile debisi 10.000 m³/gün ve üzerinde olan arıtma tesislerinin çıkışlarına gerçek zamanlı (on-line) uzaktan atıksu izleme istasyonları kurulmaya başlandığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü laboratuvar, Ölçüm ve İzleme Dairesi Başkanlığı bünyesinde yer alan merkezi veri tabanına anlık olarak veriler aktarıldığı, sürekli ölçüm sistemleri ile alıcı ortama verilen suların temel kalite göstergeleri olan sıcaklık, debi, çözülmüş oksijen, iletkenlik, KOI, AKM ve pH değerleri sürekli (on-line) olarak ölçüldüğü,
- Atıksu arıtma tesislerinin çıkışlarının 7/24 sürekli on-line izlenmesi ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kirliliğin yerinde tespitine yönelik müdahale ve mücadele kapasitesi artırılmasının planlanmakta olduğu, Çevre izin ve lisans işlemlerini yürütmek amacıyla çevre yönetim birimi kurulması çalışmalarının hızlandırılması konularına yönelik çalışmalar yapıldığı, Antakya, İskenderun, Payas Biyolojik Atıksu Arıtma Tesisleri, Belen Paket Atıksu Arıtma Tesisleri, Karayılan Atıksu Arıtma Tesisleri, Yayladağı İçmesuyu Arıtma Tesisleri, Sebenoba ve Mızraklı İçmesuyu Paket Arıtma Tesislerinin maksimum kapasite ile çalıştırılarak kentsel altyapı sorunlarının giderilmeye çalışıldığı,
- Havzaları Koruma Yönetmeliği eklerinin İçmesuyu ve Projeler Dairesi Başkanlığından alınıp Etüt ve Plan Daire Başkanlığı'na gönderildiği, bu aşamada hazırlanan kaynak bilgilerinin işlendiği haritaların Devlet Su İşleri Bölge Müdürlüğü'ne gönderilmesi ve kaynakların mutlak koruma alanlarının belirlenmesi akabinde Havzaları Koruma Yönetmeliği ile birlikte genel kurula sunularak onaylanmasından sonra havzalarla ilgili çalışmaların yönetmelik çerçevesinde sürdürüleceğinin planlandığı,
- Kaynak suların kiralaması işlemi için; taşınır, taşınmaz kaynak ve hakların değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik hazırlandığı ve incelenmesi için İçişleri Bakanlığı'na gönderildiği, Hatay

il geneli kaynak sularının dosyalarının incelendiği ve firmaların devir işlemleri gerçekleştirmesi için komisyon kurulması faaliyet ve planlamalarının olduğu,

- 2015 yılına dair 1. Bölge Bakım Onarım Şube Müdürlüğü'nün sorumluluk alanı içerisinde (Antakya, Defne, Samandağ, Yayladağı, Altınözü, Reyhanlı, Kırıkhan, Hassa, Kumlu) yapılacak kanalizasyon hatları yapım çalışmaları ve 2. Bölge Bakım Onarım Şube Müdürlüğü'nün sorumluluk alanı içerisinde (Belen, Arsuz, İskenderun, Dört Yol, Payas, Erzin) yapılacak kanalizasyon hatları arıza, yenileme, yeni imalat, temizlik ve rehabilitasyon yapım çalışmalarına yönelik yatırımların 2015 yılı yatırım programları içinde yer aldığı bilgilerine ulaşılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

6360 sayılı yasa ile yeni kurulan ve daha önce büyükşehir belediyesi olan illerin yasa gereği il mülki sınırlarından sorumlu olması ile birlikte büyükşehir belediyeleri, çevre düzenlemeleri, çevre sorunlarını önleme konularında büyük sorumluluklar almışlardır. Çevre ve hava kirliliği, insanı çeşitli yönlerden negatif olarak etkileyen ve insanın yaşamı boyunca karşı karşıya kaldığı önemli bir sorundur. Bu sorunun çözümüne yönelik, ülke genelinde faaliyetlerde bulunmuş ve bulunmakla birlikte kesin bir çözüme, sürdürülebilir bir çevre konumuna ulaşılamamıştır. 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi olan illerin idari, mali ve personel yapıları, hizmet sınırları, imar düzeni değişiklikleri, il özel idareleri ve köylerin tüzel kişiliğinin kaldırılması, belde belediyelerin kapatılması vb. alanlarda yapılan değişikliklerin halka yansıma noktasına baktığımızda, şu an için olumlu diyebileceğimiz noktada olmadığı görülmüştür. Yasanın sonuçlarından halkın farklı açılardan etkilendiği, bazı durumlarda ise henüz farkında olmadıkları göze çarpmaktadır. Çalışmamızda örneklem olarak aldığımız Hatay Büyükşehir Belediyesi, 6360 sayılı yasa ile yeni büyükşehir belediyesi olarak halka hizmet vermeye başlamıştır. Hatay ilinin Büyükşehir olmasıyla, ilde gözle görülür herhangi bir farklılık olmadığı, sadece panolarda ve büyükşehir belediyesine ait ulaşım hizmetlerini yerine getiren araçların üzerinde 'Belediyesi' değil de, 'Büyükşehir Belediyesi' olarak yazdığını, halkın günlük yaşamlarında herhangi bir farklılık oluşturmadığı, ancak genel olarak illerinin büyükşehir olması ile mutlu oldukları, 6360 sayılı yasanın ne olduğunu bilmedikleri, belde belediyelerinin kapatılmasından dolayı mutsuz oldukları, yol, su ve kanalizasyon hizmetlerinin kısmen giderildiği ve kırsal kesime şu an için hizmet götürülmesi konusunda eksiklikler olduğu izlenimleri oluşmuştur. Yasanın kente yansımaları için biraz daha zamana ihtiyaç olduğunu da belirtmek gerekir.

Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin, Hatay ilinde yaşanan çevre ve hava kirliliği sorunlarının farkında olduğu, bu sorunlara yönelik çevre düzenlemeleri, altyapı çalışmalarının yapıldığı ve çalışmalarının devam ettiği görülmektedir. Bu konuda Hatay'da disiplinler arası bir sempozyum da düzenlenmiştir. Ancak,

yapılan çalışmalar yeterlidir ve çevre sorunlarını büyük ölçüde çözmüştür diyemeyiz. Büyükşehir belediyesi, internet sitesinde, Asi nehri ile ilgili özel link oluşturmuş; Asi Nehri projesini bir ‘Hatay meselesi değil de, bir Akdeniz Havzası meselesi’ olarak ele almayı düşünüyor olsa da, Hatay ilinde planlı, sağlıklı ve sürdürülebilir kentsel altyapı sisteminin oluşturulması konusunda başarılı bir politika izlendiği söylenemez. Çünkü kentteki hızlı nüfus artışının yanı sıra, Suriye’deki savaş nedeniyle göç almasıyla olağan artan nüfusun daha da artması, izlenilen politikaları olumsuzlaştırmış; kentsel altyapı sorunlarını daha da büyümüş ve kentteki çevre sağlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Alan araştırmalarında, Hatay’ın en önemli çevre sorunlarının, altyapı ve kentsel alanların kirliliği olduğu, bu sorunlara yönetim ve halkın birlikte neden olduğu, yerel birimlerin kent sorunlarıyla yeterince ilgilenmediği yönünde kanaat oluşmuştur. Hatay’daki kent ve çevre sorunlarına etki eden nedenlerin başında yerel yönetimlerin yeterince örgütlenmemesi ve toplumsal duyarlılık gelmektedir. Çevreyle ilgili geri dönüşüme yeterince önem verilmemektedir. Ayrıca, çevreyi korumak sadece çöp toplamak, yol-su-elektrik değildir. Çözümüne teknik açıdan bakılmakta, sosyal ve kültürel boyutları görülmemektedir. Dolayısıyla, Hatay, çevre sorunlarının neden, boyut ve çözüm önerilerinin farklı değişkenler üzerinden ortaya konulması gereken bir konuma sahiptir.

Bu bağlamda, Hatay Büyükşehir Belediyesi, toplu taşımacılığın, raylı sistemin geliştirilmesi ve özendirilmesi ile işe başlayabilir. Hatay’da özel araç kullanımı oldukça fazladır. Trafik ve hava kirliliği oluşturmaktadır. Kent merkezinde ve ana arterlerde yeşil kuşak çalışmalarına ağırlık verilmesi, yeşil alanların artırılması bu kirliliğin etkisini azaltabilir. Şu da bir gerçektir ki daha yeni kurulmuş henüz bir buçuk yılını yakın zamanda tamamlamış olan büyükşehir belediyesinden bu zamana kadar hemen çevre sorunlarını kökten çözmesini beklemek de doğru olmasa gerek. Çevre korunması konusunda yapılan çalışmalar, ciddi ve kalıcı şekilde planlanarak yapılmalıdır. Hatay’ın çevre sorunlarının düzeltilmesi için en önemli görevin yerel yönetimlere ve yine Hatay toplumuna düştüğü; çevre kirliliğinin azaltılması için eğitim faaliyetlerine ve kamu- halk işbirliğine önem verilmesi, medya, sivil toplum, sosyal ağlar vb. gibi platform ve alanlarda çevre konuları üzerinde bilgilendirmeler yapılması gerektiği üzerinde durulabilir. Çevre ile ilgili bilinçlendirme faaliyetleri yapılmalı, ancak bunun yanında halkın bilinçli davranmasını kolaylaştıracak altyapıya da önem verilmelidir. Unutulmamalıdır ki, bir ulusun çevre bilinci sadece kurumların çalışmaları ve yasal yaptırımlar ile sağlanabilecek bir durum olmayıp toplumdaki her bireyin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Büyükşehir belediyesinin 2015 yılı ve sonrasında yetersiz olan altyapı çalışmaları ve çevre düzenlemelerine yönelik faaliyetlerini artırarak çalışması; yerel halka çevre bilincinin kazandırılmasına yönelik eğitimlerin verilmesini sağlama ve bu bağlamda çevrenin korunmasına yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek koordine halinde çalışılması neticesinde Hatay ilindeki çevre ve hava kirliliğinin önlenmesi açısından önemli yol alınacağı düşüncesindeyiz.

KAYNAKÇA

- Arpat, Ahmet (1986), Kentsel Altyapı ve Çevre Sağlığı Uygulama Bilgisi, Doğan Ofset Baskı, İstanbul.
- Açıkgöz, Zekeriya (2011), İl Özel İdarelerin Yeniden Yapılandırılması, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Arıkboğa, Erbay (2007), “Büyükşehirlerde Kararları Kim Alıyor? Büyükşehir Belediye Meclislerinde Temsil Sorunu ve Çözüm Önerileri”, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt:16, Sayı: 1, s.31-54.
- Bulut, Yakup (2000), “Büyükşehirlerde Katılımlı Yönetimin Hayata Geçirilmesinde Rol Oynayan Etmenler”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1 s.1-17.
- Çepel, Necmettin (1992), Doğa Çevre Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Çevik, H. Hüseyin (2004), Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları, 2.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014), www.csb.gov.tr, Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu.
- Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2015), “Hatay İlinin Öncelikli Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Hatay Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 28-30 Mayıs 2015, PowerPoint Sunu, Antakya.
- Demir, Cengiz ve Çevirgen, Aydın (2006), Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Erkul, Hüseyin (2010), Türkiye’de Yerel Yönetimler, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Eryılmaz, Bilal (2013), Kamu Yönetimi Düşünceler- Yapılar- Fonksiyonlar- Politikalar, 6. Baskı, Umuttepe Yayın, Kocaeli.
- Genç, Nevval (2013), “6360 Sayılı Kanun ve Aydın’a Etkileri”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 1, Özel Sayı, s.1-29.
- Görmez, Kemal (2003), Çevre Sorunları ve Türkiye, Gazi Kitapevi, Ankara
- Gözler, Kemal ve Kaplan, Gürsel (2012), Kısa İdare Hukuk, 2. Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Gözübüyük, A.Şeref (2006), Türkiye’nin Yönetim Yapısı, Güncelleştirilmiş 9.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Hatay Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi (HATSU) (2015), “Hatay’ın Su Sorunları”, Hatay Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 28-30 Mayıs 2015, PowerPoint Sunu, Antakya.
- İsbir, G. Eyüp (1997), Kentleşme ve Çevre Sorunları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Kahraman, Nüzhet ve Türkay, Oğuz (2006), Turizm ve Çevre, 2.Baskı Detay Yayıncılık, Ankara.

- Karacan, Ali R. (2012), Çevre Ekonomisi ve Politikası, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Karpuzcu, Mehmet (2012), Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü, 13. Baskı, Kubbealtı Yayınevi, İstanbul.
- Kaypak, Şafak (2013), “Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi”, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, Güz, s.17-34.
- Kaypak, Şafak (2015), “Güvenliğin Değişen Anlamı; Çevresel Güvenlik (Hatay Örneği)”, Hatay Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 28-30 Mayıs 2015, Powerpoint Sunu, Antakya.
- Keleş, Ruşen (2006), Yerinden Yönetim ve Siyaset, Beşinci Basım, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Kışlalıoğlu, Berkes (2005), Çevre ve Ekoloji, 5. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Muslu, Yılmaz (2000), Ekoloji ve Çevre Sorunları, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Özer, Ulviye (1995), Çevre Bilimlerine Giriş, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- Salihoğlu, Enver (2012), İl Özel İdaresi, 1. Baskı, Beta Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Sezer, Sibel (2003), Sağlıklı Uzun Yaşama Kılavuzu, 3.Baskı, Remzi Kitapevi, Ankara.
- Şahin, Yusuf (2014), Yerel Yönetimler, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Şengül, Ramazan (2014), Yerel Yönetimler, 4. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Toprak, Zerrin (2006), Yerel Yönetimler, 6. Basım, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2014). Seçilmiş Göstergelerle Hatay.
- Yalçındağ, Selçuk (1995), Yerel Yönetimler, TÜSİAD Yayını, İstanbul.
- Urhan, V. Feyza (2008), “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 70, s. 85-102.
- Yıldırım, Kutay, M. (2015), “Hatay İlinin Çevre Sorunlarına Kentleşme ve Mimari Bağlamda Çözüm Önerileri”, Hatay Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 28-30 Mayıs 2015, PowerPoint Sunu, Antakya.
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 25531 sayılı ve 23.07.2004 tarihli Resmi Gazete.
- 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 25745 sayılı ve 04.03.2005 tarihli Resmi Gazete.
- 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 28489 sayılı ve 06.12.2012 tarihli Resmi Gazete.
- <http://www.hatay.bel.tr>, (11.09.2015).
- <http://www.hatay.gov.tr/hatayin-az-bilinenleri>, (11.09.2015).

<http://www.hatsu.gov.tr>, (12.09.2015).